

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТИИК НУУЗ

АСТА NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997-YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/5**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Shirinova R.X. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Abdinazarova III. Sistema obrazovaniya Uzbekistana v gody Velikoy Otechestvennoy voyny	4
Davronova Z. Millatlararo va xalqaro munosabatlarga sotsiologik yondashuvlarning metodologik tahlili	7
Jo'raboyev N. O'zbek matbuotida sharq mavzusi (1917-1930 yillar)	10
Bobojanov S. O'zbekistonda imkoniyati cheklangan fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish va uning dinamikasi (2017-2022-yillar)	13
Saidov J. Jizzax vohasining karvon yo'llari infratuzilmalari va ularda ko'rsatiladigan xizmatlar	16
Saydatov O. XIX asr Buyuk Britaniyaning Markaziy Osiyodagi maqsadi	19
Shukurov S. Markaziy Osiyo davlatlarining iqtisodiy hamkorligi O'zbekiston-Tojikiston, Qirg'iziston, Turkmaniston, Qozog'iston misolida	22
Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdiyeva F. Fan va tabiat bilan tanishtirish orqali maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarni intellektual imkoniyatlarini rivojlantirish mezonlari	26
Abduazimova Z. Дилемма: экологическое право и антропоцентризм	29
Abdullayeva D. Geoekologik madaniyat paradigmasi: ilmiy talqin, rivojlanishning yangi vektori	32
Abduraimov J. O'qituvchilarning elektron ta'lim resurslaridan foydalanishining o'ziga xos xususiyatlari	36
Adilov B. Bo'lajak muhandislar loyihaviy-konstruktorlik kompetentligini rivojlantirishda umumkasbiy fanlarning didaktik imkoniyatlari	39
Azimova M., Jurayeva L. Chet tillarida gapirishga o'rgatishda audio va video materiallardan foydalanishning ahamiyati	42
Akramov J., Akmalov Sh. Innovatsiya siyosiy tadqiqot obyekti sifatida	45
Akramova D. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida moslashuvchanlik mexanizmlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	48
Astanov T. "Nuqtalar va ularning chizmada berilishi" mavzusini o'qitish metodikasi	51
Axrорова U. Pedagogikada tizimli tahlilning tuzilmasi va funksiyasi	55
Ashurova S. Professional ta'lim tizimida modulli-kompetentli yondashuv va uni amalga oshirish texnologiyasining asosiy komponentlari	59
Ashurova Sh. Xorijiy til o'qituvchisining ta'lim-tarbiya jarayonida etibor qaratiligi lozim bo'lgan psixologik aspektlar	62
Bazarbayev P. 14-16 yoshli gandbolchilarda qo'l panja kuchining antropometrik o'zgaruvchanligi	65
Baratov D. O'quv va amaliy mashg'ulotlarda muhandislik ijodiyoti va loyiha faoliyatini rivojlantirish	67
Bahrombekov B. Jinoyi sud ishlarini yuritishda davlat ayblovinini quvvatlashning huquqiy va axloqiy muammolari	71
Bekmurodova Y. Xorij tajribalari asosida maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish	75
Berdiyeva S., Qulboboyeva M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatlari rivojidagi dolzarb masalalar	78
Jo'rayev Y. Avtomobil haydovchilarini o'qitish usullarini takomillashtirish yo'llari	81
Izbullayeva G. Nosiriddin Tusiyning «Adab-ul – muta'llimin» risolasida ilm o'rganishga qo'yiladigan talablar	85
Ilyasov B. 13-14 yoshli suzuvchilarning jismoniy tayyorgarligini tashkil qilish muammolari	88
Ismoilov Sh. Nogironlik tushunchasining ijtimoiy tahlili	90
Kamilova M. Oilada huquqiy tushunchalar shakllanishiga individual psixologik xususiyatlar ta'siri	93
Komilova N. Talabalarni zamonaviy didaktik vositalar asosida kasbiy tayyorlashning pedagogik asoslari	95
Qoraboyev N. Akademik Said Shermuhamedov hayoti va ijodini o'rganish masalasiga doir	99
Mamadjon Q. X. Qo'rquv – ijtimoiy-axloqiy fenomen sifatida	102
Mammadli H. Modernization in the context of global challenges and national interests	105
Мухамеджанова Л. Философская классификация концепций модернизации общества и нравственных ценностей	109
Muxitdinova M. Pedagogik amaliyot – bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetentsiyalarini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida	113
Muhammadiyeva Z. Kompyuter grafikasida elektron ta'lim resurslarini rivojlanishi	116
Navruzov R., Iminjanov M., Jabbarov Z. "Operator-12" geografik axborot tizimi (GAT) dasturida yangi topografik va taktik shartli belgilar klassifikatorini yaratishni istiqbollari	119
Нарзикулова Ф. Социально – психологические особенности профессиональной деятельности учителя в развитии мотивационно - ценностного компонента	123
Nurimov O. Harbiy doktrina mamlakatimiz mudofaa tizimining mustahkam poydevori	127
Oblanazarov F. Yosh futbolchilarda irodaviy sifatlarni tarbiyalash masalalari	130
Pardayev S. "Yangi O'zbekiston" hayotida ma'naviy-ma'rifiy texnologiyalarni modernizatsiyalash yo'llari	133
Payanova M., Nasriddinova N. Boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning fanga oid kompetensiyalarini shakllantirish	137
Pulatova O. Pedagogning talabalar bilan muloqot olib borish yo'llari	140
Rasulova M. Modulli ta'lim asosida bo'lajak o'qituvchilarda metodologik madaniyatni shakllantirish texnologiyasi	143
Raximov A., Mirzaeva N. "Eshitdim-ko'rdim-bajardim" tamoyili asosida biologik fanlarni o'qitish uslubi	145
Raximov U. 10-12 yoshli futbolchilarni tayyorlashning o'ziga xos metodikasi	149
Sabirova U., Kabirova M. Ta'lim sifati innovatsion tizimini rivojlantirishning ijtimoiy omillari	152
Salomova R. Klasterli muhitni tashkillashtirish asosida informatika fanini o'qitishni takomillashtirish	156
Sattorova N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni	159
Safarov M. Yoshlar siyosiy ongi va madaniyatini transformatsiyalashishida jamoat tashkilotlari ta'sirining futurologik tahlili	162

Gulchehra IZBULLAYEVA,
Buxoro davlat pedagogika instituti
Pedagogika kafedrası dosenti,
Pedagogika fanlari doktori (DSc)
E-mail: izbullayeva@mail.ru

BuxDU professori, f.f.d. G.N.Navro'zova

**REQUIREMENTS FOR LEARNING SCIENCE IN «ADAB-AL - MUTA'ALLIMIN»
TREATISE OF NASIRUDDIN TUSI**

Abstract

In this article, the ways of acquiring knowledge and the duties of the teacher and the student are presented in Nasiruddin Tusi's treatise «Adab-ul-mut'allimin». The content, essence, methods and means of education of students are analyzed in the treatise.

Key words: ways of acquiring knowledge, the essence of knowledge, duration of education, size and order of lessons, content of education, methods of education and training

ТРЕБОВАНИЯ К ИЗУЧЕНИЮ НАУКИ В «АДАБ-УЛ -МУТАЛЛИМИН» ТРАКТАТЕ НАСИРИДДИНА ТУСИ

Аннотация

В данной статье представлены способы приобретения знаний и обязанности учителя и ученика в трактате Насириддина Туси «Адаб-уль-мут'аллимин». В трактате анализируются содержание, сущность, методы и средства воспитания учащихся.

Ключевые слова: способы приобретения знаний, сущность знаний, продолжительность обучения, объем и порядок занятий, содержание обучения, методы воспитания и обучения.

**NOSIRIDDIN TUSIYNING «ADAB-UL – MUTA'LLIMIN» RISOLASIDA ILM O'RGANISHGA
QO'YILADIGAN TALABLAR**

Annotatsiya

Ushbu maqolada Nosiriddin Tusiyning «Adab-ul – muta'llimin» risolasida keltirilgan ilm egallash y o'llari va bu y o'lda ustoz va shogirdning vazifalari keltirilgan. Risolasida tolib(talaba-yosh)larning ta'lim olish mazmuni, mohiyati, usul va vositalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ilm egallash yollari, limning mohiyati, tahsil muddati, dars hajmi va tartibi, ta'lim mazmuni, ta'lim va tarbiya metodlari

Kirish. Asrlar davomida ta'lim va tarbiya tamoyillari, qonuniyatlari va mazmuni olimlarining diqqat markazida bo'lgan. Ta'lim jarayoni ishtirokchilari bo'lmish ta'lim beruvchi va tahsil oluvchilar faoliyati baholangan va ilm egallash yo'llari ko'rsatilgan. Ayniqsa ta'lim oluvchiga ta'limni egallash bo'yich ma'lum talablar belgilangan. Bunda Sharq Uyg'onish davri mutafakkirlari va undan keyin o'rta asrlarda yashab o'tgan mutafakkirlarning qator asarlari va pedagogik qarashlari misol bo'la oladi. Jumladan, ta'lim va tarbiya sohasida o'zining yuksak asarlarini yaratgan 13 asrning qomusiy olimi Nosiriddin Tusi'dir.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). Bugungi kunda Nosiriddin Tusi ma'naviy-ma'rifiy merosining bugungi kun taraqqiyotidagi o'rni, uning inson tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati masalalari olimlar M.Agatehrani [1], R.Deniz [6], H.Dadashi [3], H.B.Sayyed [4], P.M.Xoseyn [7], V.M.Amin [2] tomonidan tadqiq etilgan.

Tusiyning 12 falsdan iborat «Adab-ul – muta'llimin» («Ilm o'rganuvchining tarbiyasi») nomli risolasida tolib(talaba-yosh)larning ta'lim olish mazmuni, mohiyati, usul va vositalari borasida to'xtalib o'tgan. Risolaning birinchi «Ilmning mohiyati va fazilati haqida»gi faslida «Eng yaxshi ilm vaziyatni o'rganilishi, eng yaxshi amal esa (qo'lga kiritilgan) natijaning namoyon bo'lishidir» [5; 16-b.], – degan hikmatli so'zni keltiriladi va «Ilmning mohiyatiga - bu, ilm bilan shug'ullanuvchilarga ayon bo'lgan sifatdir» [5; 18-b.], – deyiladi.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). Olim «ilm o'rganuvchi [shogird] qiyinchiliklar ichida

bo'lib, bor quvvati bilan mehnat qilishi, foni y va ma'nosiz dunyoda o'z umrini foydasiz ishlarga sarf etmasdan, ochko'zlik tufayli o'zini razil etmasdan, gina-kudratdan uzoq va takabburlikdan xoli bo'lishi kerakligi» [5; 18-b.] ni ta'kidlaydi. Eng avvalo «ilm o'rganuvchi (shogird) ilmlarning eng yaxshisini, diniy ishlarda ehtiyoj sezganini, so'ngra esa mol-davlat orttirish uchun ehtiyoj sezgan ilmlarni tanlashi» [5; 18-b.] haqida fikr bildiradi. Bundan tashqari, «ilm o'rganayotgan shogird ham tirishqoq va yo'ldan qaytmas bo'lishi kerak» [5; 19-b.], – deydi. Ilm o'rganishni esa «yoshlik va yoshligining gullagan kunlarini bunga sarf qilishi kerakdir» [5; 19-b.], – deb ta'kidlaydi va ayniqsa, «ilm o'rganuvchiga kuch va sog'lik lozimdir-ki, ilm o'rganarkan uning fikri va tushunchasi aniq bo'lsin» [5; 19-b.], – deydi. Olim bundan tashqari, ilm o'rganishga past nazar bilan boqadigan shaxslarga qarata «jismoniy va aqliy sog'lom bo'lgan insonning ilmi o'rganmasligiga hech qanday uzrli sabab yo'qdir» [5; 20-b.], – deb ta'kidlaydi.

Risolada o'rin egallagan yettinchi «Tahsilning muddati haqida»gi faslida «o'qib-o'rganish davri beshikdan qabrgachadir, deyshadi. Bu davrning tahsil uchun eng yaxshi vaqtlari esa o'smirlikning dastlabki yillari, tong otish vaqti, ikki shom namozi orasida bo'ladi. Ko'rsatilgan vaqtlarning hammasi ta'lim olishni hisobga olinishi kerak. Bir ilmdan bezganda, boshqa bir ilm bilan band bo'lmoq lozimdir»[5; 20-b.], – deb izohlaydi.

Bundan tashqari, olim ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishda muallimning mas'uliyati haqida o'z qarashlarini bildirib o'tadi. Jumladan, «Ilm sohasi shogird

tomonidan emas, muallim tomonidan tanlanadi, chunki muallim «Tadris» («sharh», «izoh», «tafsir», «munozara») jarayonida bu borada zarur tajribaga ega bo'ladi. Muallim har kimga nimaning lozim ekanligini va har kimning tabiatiga nimaning munosib ekanligini juda yaxshi bilar» [5; 20-b.], – deydi va yana risolaning beshinchi «Darsning boshlanishi, hajmi va tartibi haqida»gi faslida «Muallimlar [shogirdlar uchun] yaxshiroq tushunadilar va yodda qoladigan kichik hajmli matnlarni tanlaydilar. Ko'p o'qigandan va takrorlagandan keyin yangi darsga o'tish lozimdir» [5; 21-b.], – deydi. Sakkizinchi «Shafqat va nasihat haqida»gi faslida esa «Muallim harakat ko'rsatishi kerakdir-ki, shogirdi uning davrida olim bo'lsin. Dunyo olimlaridan ustun bo'lmoq uchun u o'z shogirdlariga shafqat ko'rsatishi kerakdir» [5; 21-b.], – deb uqtiradi.

Tusiy risolaning beshinchi «Darsning boshlanishi, hajmi va tartibi haqida»gi faslida «darsni [haftaning] juma oqshomi kuni boshlamoq lozimligi» [5; 21-b.] ni ta'kidlaydi va darsning boshlanishida uning hajmiga kelganda «(shogird uchun) darsning hajmi shunday bo'lishi kerakki, (shogird) uni rohatlanib va tadjian ikki marta takrorlay olsin. Dars uzayganda va uni o'n marta takrorlamoqqa ehtiyoj tug'ilganda ham shunday bo'lar, chunki (shogird) bunga odatlanar va katta jahd bilan shuni takroriy davom etirar. (Bu haqda) «Dars bir so'zdir takrori - ming» [5; 21-b.], – deydi.

Tusiy ilm o'rganayotgan shogird o'zini tayyorlashi kerakligi, takroning haddini yaxshi muayyan bilishi va shu hadga yetguncha tinmay mehnat qilishi kerakligini uqtiradi. Shu o'rinda «(Shogird) kechanki kunning darsini besh marta, keyingi kunning darsini to'rt marta, undan avvalgi kunning darsini uch marta, undan avvalgini ikki marta va nihoyat, undan avvalgi kunning darsini bir marta takrorlashi kerakdir» [5; 23-b.], – deydi va «bu yodda saqlamoqning va takrorlashning quyi va yuqori chegarasidir» [5; 23-b.], – deb belgilab beradi. Olim shogirdning ma'rifatga erishishida takrorlash usuli haqida keng to'xtalib, «(Shogird) takrorlashdan qo'rqqanlik kerakdir, dars va takrorlash to'liq kuch va faollik bilan amalga oshirilishi kerakdir. U, (darsni) takrorlashni chala qo'ymaslik o'zini charchatmasligi kerakdir, (chunki) ishlarning (eng) xayrli o'rta holatdir. (Shogird) ilm o'rganishda tahsilni boshidan-oxirigacha davom etishi kerakdir» [5; 23-b.], – deb uqtiradi. Tusiy yodga saqlash usuli haqida «bir shaxs o'z o'g'liga tavsiya etdi-ki, ilmdan har kun bir narsani yodga saqlasin, bu sekin-asta yoshartirar va bilimni tezlik bilan oshirar» [5; 23-b.], – degan fikrni keltiradi.

Darsni shunday bir narsadan boshlamoq lozimdirki, u, (shogirdning) tushunchasiga ko'proq yaqin bo'lsin. Shogird tushunmaydigan narsasini yozmasligi kerak. Bu holat uni charchatadi, zehni zaiflashtiradi va vaqtini oladi. (Shogird) muallimidan tushunmoq, fikr yuritmoq va ko'p takrorlash

orqali o'rganmoq uchun harakat qilishi kerak. Agar (shogird) darsni kamaytirib, ko'p takrorlasa va tushunsa, shundagina idrok etadi va anglaydi. Shu o'rinda, olim hikmatli so'zni keltirib: «Ikki varaqlik matnni eshitgandan ko'ra, ikkita so'zni yodga saqlagan yaxshidir» [5; 21-b.], – deydi.

Olim ilm o'rganayotgan shogird uchun o'zaro savol-javob va muhokamalar mutlaq lozimdir, deydi va «Muhokama va munozara haqiqatni yuzaga chiqaradigan o'zaro maslahatlashuvdir» [5; 21-b.], – deb ta'rif beradi. Uning fikricha, o'zaro savollar va javob noma'lum takrorlashdan ko'proq foydalidir, chunki bu vaqtda takror bilan yonma-yon, qo'shimcha bilimlar ham beriladi. Bu borada quyidagi: «Bir soatlik savol-javob bir oylik takrordan yaxshidir» [5; 22-b.] hikmatli so'zni keltirib o'tadi. «Lekin sog'lom tabiatli, adolatli shaxs yomon tabiatli inson bilan munozara olib borishdan chekinishi kerak, [chunki] uning tabiati yashirin, axloqi tajovuzkor bo'ladi va munosabatni o'zining ta'sir ostiga oladi» [5; 22-b.], – deb maslahat beradi va «tushunsang, idrok etarsan» [5; 22-b.], – degan hikmatli so'z bilan fikrini mustahkamlaydi. Olim «so'zni aytishdan oldin uni tushunmoq lozimdir-ki, aytilgan so'z to'g'ri bo'lsin. Haqiqatan ham so'z o'q kabidir. Bir so'z aytishdan oldin, tushunish lozimdir-ki, uni aytganda usuli-fiqh (fiqh usuli)da to'g'ri nishonga tegdi desin» [5; 22-b.], – deydi.

Olim talaba-yoshlarning ta'lim mazmunini tashkil qiluvchi o'quv fanlarini ajratib ko'rsatar ekan «(Shogird) boshqa biror narsa bilan shug'ullanmasligi kerak, fiqh, hadis, tafsir va Qur'ondan qo'l tortmasligi kerakdir» – deydi. Tusiy ta'lim jarayoniga muhim o'rin tutadigan ta'lim vositalarini ham belgilab beradi. U: «Foydani qo'lga kiritmoqning yagona yo'li shundaydir-ki, eshitgan foydali narsalarni yozmoq uchun [shogirdning] siyohdoni har zamon uning yonida bo'lishi kerak» [5; 23-b.], – deydi va «Shogird, yozuvni yozayotgan zamon yozuvning sifatini yaxshilashi, zich va kichik yozmasligi, hoshiyaga agar kerak bo'lsa murojaat qilish kerakdir...» [5; 23-b.], – deydi. Yana «(Shogird) o'qimoq uchun har ehtimolga qarshi o'zi bilan bir daftar olib yurishi kerak. (Bu bilan aloqador shunday) deganlar: «Kimning qo'lida daftar bo'lmasa, uning qalbida hikmat mustahkam joy olmas». (Shogird) yonida oq daftar va siyohdon bo'lishi kerakdir-ki, eshitganlarini yozsin» [5; 24-b.] – deydi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results).

Yuqorida keltirilgan fikrlardan shu narsa ayonlashdiki, uzluksiz ta'lim va tarbiyaning faoliyat mezonlarini amalga oshirishda og'zaki ta'lim metodiga yetakchilik qiladi va suhbat, o'mak, namuna ko'rinishidagi tarbiya uslublari natijasida shogirdlarga pedagogik ta'sir ko'rsatiladi. Quyida allomalarning pedagogik faoliyatida ta'lim va tarbiya metodlari tasnifi keltirilgan (1 va 2-jadvalarga qarang).

1-jadval.

Ta'lim metodlari tasnifi			
№	Metod	Mazmun	Tasnifi
1.	usuli «Imlo»	Tinglamoq, yozmoq, eshitganini qaytarmoq	O'qiganlarni tadjiiy takrorlash, yod olish va yozib olish
2.	amri ma'ruf, hukmu taklif	Avval «rajaz», so'ngra «qasida» o'qitish;	So'z, hikmatli kalomlar, tarbiyaviy she'rlar yod olish, o'rganmoq
3.	usuli «Tadris» («sharh», «izoh», «munozara») usuli	So'nggi maqsadni aniq ma'lum qilmoq va so'zni ziynat bilan aytmok. Bag'oyat qisqa va bag'oyat uzun so'z aytmalik, be'mani so'z demaslik.	– muhokama, bahs va munozara orqali ta'lim mazmunini anglash; – tafsir (sharh), tashbih (o'xshatish), tadbiri ma'no (ma'noni idrok etish);
4.	usuli «Fiqh»	so'zni urf-odatdan boshlash va urf-odatni qiyoslash, sabab va oqibat bilan izohlash.	– alomatiga qarab sababini topish; – sababini keltirib mohiyatni ochish;

2-jadval.

Tarbiya metodlari tasnifi

№	Metod	Mazmun	Tasnifi
1.	fazlu hunar	ibrat, namuna, amaliy ish harakat, tajriba, kasb-hunar	yomon odatlarga, yomon amallarga nafrat uyg'otish, ziddini misol keltirib, mohiyatini ochib berish, maslahat berish, uzr so'rash, o'rnak ko'rsatish, ibrat olish
2.	fazlu donish	pand-u nasihat, hikmat, o'git	Mohiyatini tushuntirish, o'rgatish-odatlantirish, mashq qildirish; shogirdlariga mohiyatni, ya'ni o'z-o'zini anglashni o'rgatishi; ta'sir kuchiga ega bo'lgan so'zlarni ishlatib, tinglovchini hayratlantirishi; shogirdiga hayotiy hikoyatlardan misollar keltirishi va ramziylikka tayanishi;
3.	Rag'batlantirish	Taqdirlash, ta'riflash, ulug'lash, martabasini ko'tarish	Podshoh va uning a'yonlari, ustoz va ota-onalar tomonidan amalga oshirilgan;
4.	Jazolash	Tanbeh, sukut, ayrim hollardagina og'ir jazolash	Podshoh va uning a'yonlari, ustoz va ota-onalar tomonidan amalga oshirilgan;
5.	Talab	So'rash, tinglash, taqqoslash, xulosalash, birlashtirish, ajratish	Aql farosatiga fikr bermoq, mushohada natijasida uni tabiatida qaysi san'atga va ilmga ko'p mayl borligini muayyanlashtirmoq, so'ngra esa shu ish bilan ham mashg'ul ettirmoq. Talab hamisha ikki tomonlamadir.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Shu o'rinda takidlab o'tish mumkinki, bugungi kun uzluksiz ta'lim taraqqiyoti o'rta asrlarda yaratilgan ta'lim va tarbiyaviy asarlarda bayon qilingan uzluksiz ta'lim va tarbiya mazmunidan ozuqa olgan va bir qator pedagogik faoliyatlar mohiyatini boyitishga xizmat qiladi.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, «Adab-ul – muta'llimin» («Ilm o'rganuvchining tarbiyasi») nomli

risolasida tolib(talaba-yosh)larning ta'lim olish mazmuni, mohiyati, usul va vositalari borasidagi ma'lumotlardan pedagogika tarixi mazmunini sifat jihatidan boyitishda foydalanish mumkin.

Bundan tashqari, asarda ko'rsatilgan ta'lim-tarbiya jarayoni va unda belgilangan talablar bugungi kunda milliy tarbiya tamoyillari, omillari va qonuniyatlarini mustahkamlashda xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Aghatehrani Morteza. Khajjah Nasir Al-Din Tusi on the Meta-Mysticism of Ibn Sina (PhD) Dissertation, State University of New York at Binghamton, 2000. – 186 pp.;
2. Amin, Wahid M. Naşir al-Dīn al-Tūsī and the Avicennan tradition: metaphysics and mental existence. Thesis (Ph.D.) University of Oxford, 2016
3. Dabashi, Hamid. «Khawajah Nasir al-Din al-Tusi: The philosopher/vizier and the intellectual climate of his times». Routledge History of World Philosophies. Vol I. History of Islamic Philosophy. Seyyed Hossein Nasr and Oliver Leaman (eds.) London: Routledge, 1996. – 529 pp.
4. Seyyed H. Badakhchani. Contemplation and Action: The Spiritual Autobiography of a Muslim Scholar: Nasir al-Din Tusi (In Association With the Institute of Ismaili Studies. I. B. Tauris. December 3, 1999
5. Tusi Xacə Nəsirəddin. Adabül-mütəəllimin (Tələbəlik mədəniyyəti). Bakı: Nurlan, 2002. – 25 b.
6. Дениз Р. Насиреддин Туси – ученый, опередивший века. ММ-С, 2014, 430 стр.
7. Хосейн, Пак Мостафа. Учения Насриддина Туси о воспитании и их использование в системе общеобразовательных учреждений Ирана: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.01. – Душанбе, 2014.- 153 с.